

Noms de plantes

Corpus de fitonímia catalana

Joan Vallès (dir.)
M. Àngels Bonet

Joan Veny
M. Antònia Julià

Josep Vigo
Joan Carles Villalonga

Sumari

Preàmbul	13
A manera de pròleg	15
Presentació	23
Introducció	27
Arbre de camp	45
Abreviacions	47
Glossari botànic	51
Recull de noms	55
Recull de fotografies (p. I-XXXII)	875
Índex de variants lingüístiques	877
Índex de noms científics	923
Índex per famílies	999
Índex de fotografies	1055
Bibliografia	1061

1. El projecte Noms catalans de plantes

El projecte Noms catalans de plantes, fruit del qual és aquest diccionari, *Noms de plantes. Corpus de fitonímia catalana*, ha sumat la col·laboració de moltes persones i institucions, que hi han aportat el seu treball, esforç i dedicació durant més de dues dècades. La iniciativa va sorgir de Joan Vallès, catedràtic de botànica del Laboratori de Botànica de la Facultat de Farmàcia de la Universitat de Barcelona, el qual l'any 1993 es va adreçar al Centre de Terminologia TERMCAT per demanar suport per a l'elaboració d'un recull de denominacions populars de plantes en llengua catalana.

El TERMCAT va assumir la direcció del projecte, que ha tingut un desenvolupament llarg, en dues fases diferents: la primera de 1993 a 1997 i la segona de 2005 a 2014. Al llarg d'aquest temps, en el Centre s'han succeït com a directors Isidor Marí, Ester Franquesa, Rosa Colomer i Jordi Bover.

Un cop engegat el projecte, Joan Vallès, com a director científic, va reunir un equip multidisciplinari de professionals amb perfils diversos perquè hi aportessin el seu bagatge de coneixements de botànica sistemàtica i nomenclatural, d'etnobotànica, de filologia i de dialectologia catalanes, i de metodologia i gestió terminològica. D'aquesta manera, s'hi van incorporar progressivament com a autors M. Àngels Bonet, M. Antònia Julià, Joan Veny, Josep Vigo i Joan Carles Villalonga, i, a més, altres persones (que són esmentades als agraments) hi han fet aportacions de diversa índole i intensitat.

El desenvolupament del projecte Noms catalans de plantes i la publicació dels seus resultats ha pogut fer-se realitat gràcies al suport de diverses institucions, que hi han cregut i hi han contribuït. Així, al principi de la segona fase ha gaudit d'una subvenció de l'Obra Social "la Caixa", que ha estat gestionada per la Institució Catalana d'Història Natural, societat científica filial de l'Institut d'Estudis Catalans. A més, durant el procés d'edició de l'obra, s'hi han sumat també l'ajut econòmic i la col·laboració de la Universitat de Barcelona i del Govern d'Andorra.

L'objectiu principal de la recerca duta a terme ha estat la compilació en un suport digital d'un corpus actualitzat de fitonímia catalana, aplegat amb una voluntat eminentment descriptiva, al qual s'ha donat un tractament metodològic global que ha integrat criteris botànics, dialectològics i terminològics.

La durada dels treballs d'elaboració ha comportat que, al llarg dels anys, els resultats s'hagin concretat en diferents productes terminològics, en consonància amb les possibilitats que han anat obrint les tecnologies de la informació i la comunicació. Per aquest motiu, en el moment de presentar aquest volum en paper, resulta oportú recapitular els productes terminològics que s'han generat al llarg del projecte, els quals es descriuen breument a continuació.

a) Base de dades *Corpus de fitonímia catalana* (creada el 1993)

El treball dut a terme ha permès construir un corpus fitonímic, emmagatzemat en una base de dades que duu per nom *Corpus de fitonímia catalana*, amb més de 6.100 fitxes terminològiques, gestionada pel Centre de Terminologia TERMCAT. Les dades s'han obtingut a partir d'una bibliografia molt extensa, i cada denominació registrada va associada a les fonts documentals on s'ha referenciat. Tota la informació aplegada s'ha revisat, ponderat i etiquetat, d'acord amb els requisits metodològics que s'expliquen més endavant en aquesta mateixa introducció.

Aquest repositori de dades recull més de 39.300 denominacions catalanes de plantes, amb els seus corresponents noms científics, procedents de tots els territoris de parla catalana: Catalunya, el País Valencià, les Illes Balears, l'Alguer, la Catalunya del Nord, la Franja i Andorra. Constitueix, doncs, un complet catàleg fitonímic en llengua catalana, posat al dia amb criteris gramaticals i dialectològics actuals, en què els tàxons¹ vegetals han rebut un tractament taxonòmic i nomenclatural especialitzat, i en què les dades s'han tractat amb metodologia terminogràfica i eines tecnològiques específiques per a la gestió i la recerca terminològiques.

L'any 2010, amb motiu dels actes del 25è aniversari del TERMCAT, es va fer una presentació pública per posar aquest material d'estudi a disposició de la comunitat científica, oferint que no ha perdut pas vigència. En aquell moment va ser descrit amb aquestes paraules: «És un corpus d'una gran riquesa, que a banda d'incorporar la variació lèxica, inclou variants fonètiques, gràfiques i morfològiques, i atresora un

¹ Un tàxon és una unitat sistemàtica en la classificació dels éssers vius, o de les seves agrupacions, de qualsevol rang.

Noms de plantes

gran cabal d'informació històrica i dialectològica, amb la qual cosa constitueix una font valuosa per a fer estudis lèxics de tota mena, tant sincrònics com diacrònics.»

b) Diccionari en línia *Noms de plantes* (2009)

El diccionari en línia *Noms de plantes*, consultable des de l'any 2009 al web del TERMCAT,² correspon a una publicació digital que va permetre posar a l'abast dels usuaris els resultats parcials del projecte aptes per a la difusió pública en aquella data. Ofereix la consulta de prop de 6.000 fitxes terminològiques completes, amb més de 25.100 denominacions catalanes de plantes en correspondència amb el nom científic.

Cal tenir en compte que es tracta d'un diccionari que no ha estat actualitzat des de la seva publicació. Per tant, la informació fitonímica que ofereix ha quedat superada per la que conté aquesta obra en paper. Tan bon punt es pugui disposar d'una nova versió digital posada al dia, generada a partir de les dades d'aquest llibre, l'antic diccionari en línia *Noms de plantes* serà substituït per un diccionari en línia actualitzat i renovat.

c) Llibre *Noms de plantes. Corpus de fitonímia catalana* (2014)

El llibre *Noms de plantes. Corpus de fitonímia catalana* presenta el resultat final de la recerca fitonímica duta a terme al llarg dels anys del projecte sobre la totalitat de les dades recollides. L'obra es presenta en format de diccionari, amb més de 35.000 noms catalans i de 8.400 noms científics, organitzats i ponderats, procedents de 5.800 fitxes terminològiques. Conté, també, diversos índexs, una selecció de fotografies i un conjunt de textos addicionals que complementen les dades fitonímiques per facilitar-ne la interpretació i situen el lector per simplificar el maneig de l'obra.

La informació que apareix en aquest llibre ha estat objecte d'una tria curiosa, fruit d'una reflexió complexa, laboriosa: no tots els registres que formen part de la base de dades completa (*Corpus de fitonímia catalana*) s'han considerat adequats per a ser difosos públicament, per raons diverses (que es detallen en els apartats següents d'aquesta introducció).

Per tant, aquest llibre no és un recull acrític de noms catalans de plantes en correspondència amb un nom científic. La voluntat dels autors, alineada amb la del TERMCAT —com a organisme que garanteix el desenvolupament i la creació de

curios terminològics en llengua catalana—, ha estat preservar l'enorme riquesa idiomàtica documentada, però passant-la per un sedàs metodològic que delimiti amb precisió la tipologia de les dades i en faciliti la interpretació. El format de publicació i el disseny escollits tenen el propòsit d'orientar els lectors perquè puguin copsar fàcilment l'estructura dels articles terminològics i atorgar el valor lingüístic i botànic adequat a cadascun dels noms que hi figuren.

2. Organització de l'obra

2.1 Estructura general

Aquest diccionari, a més del *preàmbul* i el *pròleg*, s'estructura en dotze grans apartats, que són els següents:

- Una *presentació*, a càrrec del director científic, que parla sucintament de la motivació, el desenvolupament i la valoració global del projecte.
- Aquesta mateixa *introducció*, que exposa el propòsit del diccionari, l'estructura, la procedència de la nomenclatura i els criteris terminològics i metodològics seguits durant l'elaboració de l'obra per a consignar, revisar i presentar la informació.
- Un *arbre de camp*, que organitza conceptualment l'obra, alhora que en delimita l'abast i classifica els termes en àrees temàtiques (corresponents a les famílies botàniques).
- Un apartat d'*abreviacions*, amb una taula que presenta les abreviatures terminològiques utilitzades (categories lèxiques, relacions de sinonímia i altres mots abreujats), amb la descodificació corresponent; va seguida d'una altra taula amb *abreviacions botàniques*, que ofereix la descodificació de la terminologia específica de nomenclatura científica botànica que apareix en les diverses parts de l'obra.
- Un *glossari botànic*, que recull i defineix els termes referits a parts de plantes i estadis del desenvolupament vegetal que s'han fet servir com a delimitadors de l'abast de noms.
- El *recull de noms*, que constitueix el cos del diccionari, on s'aplega el conjunt de denominacions ordenades alfabèticament en articles terminològics presentats a partir dels noms catalans.
- Un *recull de fotografies*, que il·lustra una tria de noms de plantes seleccionats pels seus interès, curiositat o tradició.
- Quatre *índexs*, que tenen el propòsit de facilitar l'accés a l'article terminològic corresponent, partint de camps diferents: índex de variants lingüístiques catalanes, índex de noms científics, índex d'espècies per famílies i índex de fotografies.
- La *bibliografia*, que ofereix les referències de les obres que s'han utilitzat per a l'elaboració d'aquest diccionari, dividides

2 L'adreça de consulta d'aquest diccionari històric del projecte, mentre no es publiqui el diccionari en línia actualitzat, és http://www.termcat.cat/docs/DL/noms_plantes/

en dos grups: obres de buidatge, d'una banda, i obres de consulta, de l'altra.

2.2 Microestructura

Cadascun dels articles terminològics presenta la informació estructurada de la manera següent:

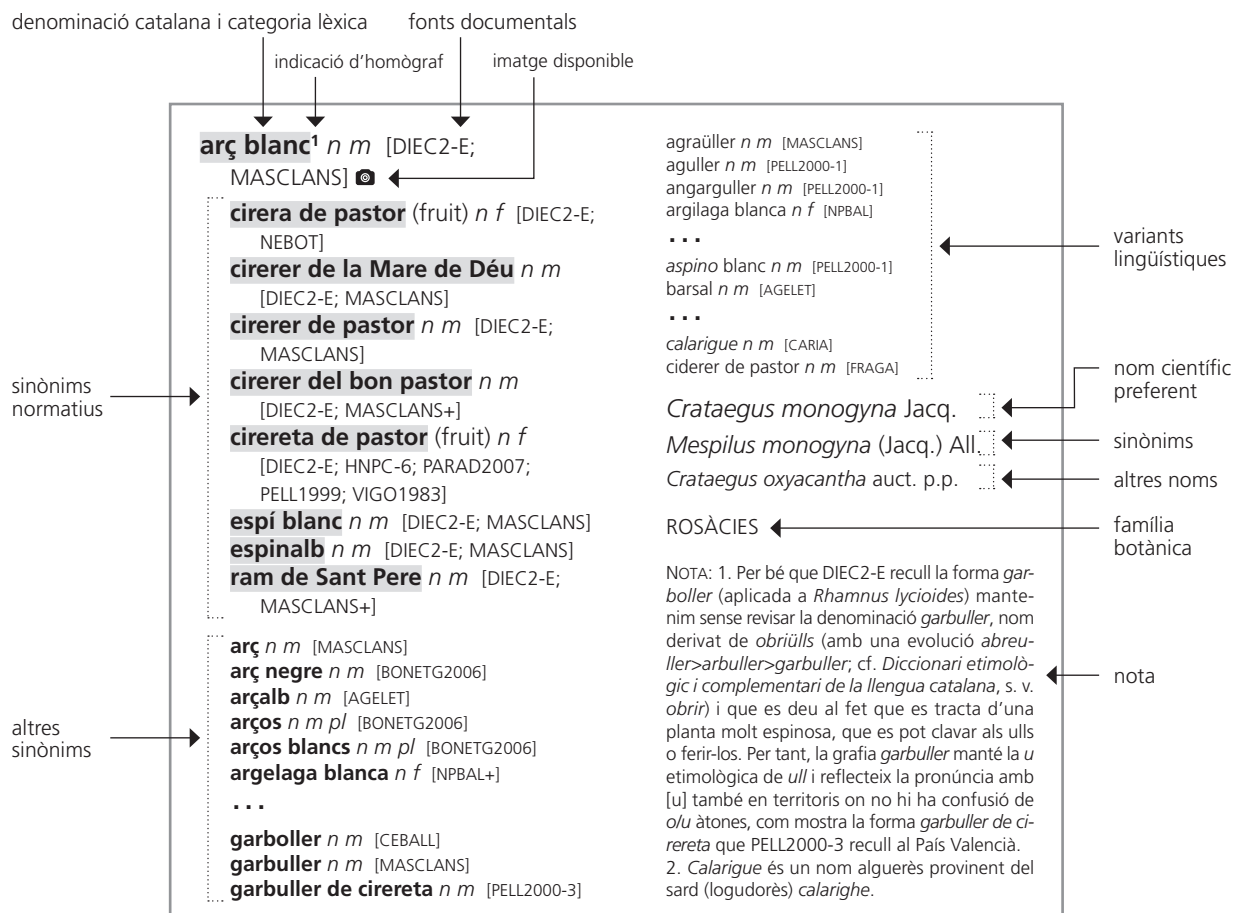
- Una *denominació catalana* amb la categoria lèxica corresponent i, entre claudàtors, les fonts on s'ha documentat; eventualment, una icona que indica la disponibilitat de la imatge que hi correspon en el recull de fotografies.
- Una o més *denominacions catalanes sinònimes*, si n'hi ha, que remeten a l'anterior, també amb la categoria lèxica i les fonts documentals, en diferents cossos de lletra segons la categoria de la remissió (sinònims normatius, altres sinònims o variants lingüístiques).

- El *nom científic preferent* i, si n'hi ha, els corresponents *sinònims*, en diferents cossos de lletra segons la categoria de la remissió (noms sinònims o altres noms únicament amb interès documental).
- La *família botànica*.
- Una *nota* o més, eventualment.

Per a facilitar la interpretació de les dades, els articles han rebut un tractament ortotipogràfic i de maquetació sistematitzador (per exemple, cossos de lletra i estils diferents, diversos interlineats, tramats gris en alguns noms, símbols, etc.), que s'explica amb detall en els apartats següents d'aquesta introducció.

Com a exemple,³ l'article **arç blanc¹** té aquesta estructura:

3 Aquest exemple, com altres que apareixen en la introducció, ha estat adaptat a partir d'un article real d'aquest diccionari, amb finalitat il·lustrativa.

3. Criteris metodològics de selecció de la nomenclatura

3.1 Selecció de la nomenclatura

El propòsit del projecte, materialitzat en aquest llibre, *Noms de plantes. Corpus de fitonímia catalana*, ha estat compilar un corpus fitonímic en llengua catalana centrat en les plantes vasculares —és a dir, els pteridòfits (falgueres, licopodis, selaginelles, isòets i equisets) i els espermatòfits o plantes amb llavor (gimnospermes i angiospermes)— per a les quals es documenta una denominació catalana pròpia. Lògicament, aquestes plantes corresponen en bona part a espècies autòctones dels territoris de parla catalana, però també s'ha documentat un nombre important de denominacions catalanes per a espècies exòtiques d'interès comercial, cultural o científic.

3.2 Procedència de la nomenclatura: criteris de buidatge

3.2.1 Selecció de les obres de buidatge

Des de l'inici del projecte s'ha atorgat al llibre *Els noms de les plantes als Països Catalans*, de Francesc Masclans (d'ara endavant, MASCLANS), un paper referencial, com a corpus fitonímic de partida sobre el qual s'ha bastit l'actualització i la posada al dia de la informació. Per tant, les obres escollides per a ser buidades han tingut la funció de complementar el cabal de dades aplegades per MASCLANS.

Considerat globalment, el corpus de buidatge està constituït per obres i documents especialitzats (tant publicats com inèdits) que recullen denominacions catalanes per a plantes autòctones i per a plantes exòtiques (emprades en medicina, cultivades com a ornamentals, amb interès econòmic o comercial, etc.). En síntesi, s'han buidat més de 300 obres botàniques dels Països Catalans, o d'abast més ampli, publicades entre 1871 i 2013 i que compleixen un requisit indispensable: contenen noms catalans en correspondència amb noms científics, els quals designen inequívocament els tàxons botànics a què es refereixen els noms populars.

La selecció final de les obres de buidatge s'ha confeccionat amb una combinació de criteris de rellevància, autoritat, actualitat i accessibilitat, tant des del punt de vista de la botànica com des del punt de vista de la llengua. S'ha cercat en tot moment configurar una tria equilibrada i rigorosa: davant la impossibilitat d'assolir l'exhaustivitat absoluta s'ha garantit la presència d'un nombre molt elevat d'obres representatives i complementàries, vetllant en tot moment per l'adequació al plantejament i els objectius del projecte.

Adicionalment, s'han buidat també algunes obres no estrictament botàniques per la seva singularitat i importància en relació amb la metodologia establerta per al tractament integral de les dades fitonímiques d'aquest projecte.

Cap tria queda exempta d'una certa arbitrarietat, de manera que hi poden haver obres rellevants que no han estat buidades, tot i haver estat publicades durant el període d'elaboració de l'obra, ja sigui per raons de pertinència o per motius estrictament temporals. Per exemple, de la col·lecció *Biosfera*, publicada entre 1994 i 1998, només se n'ha fet un buidatge parcial, d'uns volums determinats i circumscrit al compliment d'unes condicions concretes. Per raons òbvies de temps, tampoc no s'ha pogut incloure alguna obra publicada durant el tram final del projecte. La necessitat d'imposar un termini de conclusió per assolir la publicació de l'obra ha comportat haver de fixar un final en la tasca de buidatge.

La llista completa de la bibliografia utilitzada es pot consultar al final del diccionari. Les referències s'han agrupat en dos apartats diferents (bibliografia de buidatge i bibliografia de consulta), i es presenten per ordre alfabètic. La diferència és que les obres de consulta s'ordenen pel nom d'autor, mentre que les obres de buidatge —amb la intenció de facilitar la descodificació de les fonts documentals— s'ordenen pel codi mnemotècnic unívoc amb què s'ha identificat cada font, el qual figura a l'esquerra de la referència. Aquests codis són els mateixos que apareixen entre claudàtors al costat de les denominacions en els articles del diccionari o, eventualment, quan se cita una font concreta en alguna altra part de l'obra. En uns quants casos, la referència bibliogràfica no mostra cap codi: es tracta d'obres que tot i haver estat buidades no tenen ocurrència en la selecció de noms que conté aquest llibre; aquestes obres s'ordenen alfabèticament pel nom de l'autor.

Així mateix, en aquesta llista s'ha introduït una distinció visual entre les obres de buidatge complet i les de buidatge parcial, mitjançant un color de tinta diferent: en tinta negra figuren les obres que s'han buidat totalment i en tinta grisa les que s'han buidat només parcialment.⁴

3.2.2 Obres singulars

En el conjunt del corpus de buidatge algunes obres han tingut un paper singular, que s'exposa amb detall tot seguit.

a) *Els noms de les plantes als Països Catalans* (MASCLANS)

D'acord amb el paper referencial que se li ha atribuït en el conjunt del projecte, es va considerar el llibre *Els noms de les*

⁴ Vegeu, a l'apartat 3.2.2, el punt «d) Obres de buidatge parcial».

plantes als Països Catalans, publicat per Francesc Masclans el 1981 (MASCLANS), com a *corpus d'exclusió*, és a dir, que els noms que apareixen en aquest llibre no s'han registrat de nou quan s'han documentat en altres fonts.

Al seu torn, només els noms d'aquesta obra que s'han considerat pertinents d'acord amb el plantejament del projecte s'han incorporat a la base de dades *Corpus de fitonímia catalana*, amb el codi MASCLANS i un tractament específic que es detalla en l'apartat següent.⁵ En xifres rodones, s'han registrat amb aquest codi més de 9.200 noms, i no s'han tingut en compte, per exemple, els noms de bolets o d'algues presents en aquest llibre. Per raons metodològiques, en les denominacions procedents de MASCLANS també s'ha consignat sistemàticament si apareixen en la segona edició del diccionari normatiu de l'Institut d'Estudis Catalans (mitjançant el codi DIEC2-E) o en la Neoloteca (codi NEOL).

b) *Diccionari de la llengua catalana*, 2a ed. (DIEC2-E)

Tota la nomenclatura de fitonímia continguda en la segona edició del diccionari normatiu, el *Diccionari de la llengua catalana*, va ser incorporada l'any 2006 a la base de dades del projecte de manera massiva i semiautomàtica, gràcies a un acord de cessió de dades entre el TERMCAT i l'Institut d'Estudis Catalans. En els anys posteriors, la informació s'ha revisat i s'ha acarat amb les dades del diccionari en línia (DIEC2-E), tant per a fer comprovacions terminològiques puntuals com per a aplicar-hi les esmenes procedents de les actualitzacions d'aquesta obra.

c) Neoloteca (NEOL)

La Neoloteca⁶ és un diccionari en línia que ofereix la consulta de tots els neologismes tècnics i científics normalitzats en català pel Consell Supervisor del TERMCAT, amb la definició i les equivalències en altres llengües.

Els noms catalans de plantes continguts a la Neoloteca (NEOL) han estat incorporats a la base de dades *Corpus de fitonímia catalana*, en les mateixes condicions que la resta d'obres; com a requisit essencial, cal que el nom de l'espècie vegetal estigui referit unívocament a un nom científic. Metodològicament els noms que en provenen s'han tractat de la mateixa manera que els de DIEC2-E, és a dir, la font NEOL s'ha consignat sistemàticament i, per tant, si escau, es pot trobar juntament amb la font MASCLANS.

d) Obres de buidatge parcial

Durant el procés de buidatge i revisió de MASCLANS, es van observar esporàdicament discrepàncies o omissions entre les formes que va recollir aquest autor referint-les a una obra concreta i la forma que figura en l'obra original referenciada. Arribats a aquest punt es va valorar la possibilitat de revisar el buidatge complet de les obres que cita MASCLANS com a fonts de documentació, però es va evidenciar que això no era factible en el context d'aquest projecte. Conseqüentment, es va optar per resoldre puntualment cadascun dels casos detectats i incloure les denominacions originals omeses procedents de les obres afectades seguint els criteris metodològics de tractament i revisió que es detallen més endavant.⁷

Les obres afectades apareixen en la bibliografia de buidatge identificades com a obres de buidatge parcial. A més d'aquests casos hi ha dues obres més buidades parcialment, que cal esmentar en particular: la primera edició del *Diccionari de la llengua catalana* de l'Institut d'Estudis Catalans (DIEC1-E) i *Biosfera*, d'Enciclopèdia Catalana (BIOSF).

Diccionari de la llengua catalana, 1a ed. (DIEC1-E)

La primera edició del diccionari normatiu de l'Institut d'Estudis Catalans, publicada el 1995 i consultable en línia, no ha estat buidada sistemàticament perquè ja es disposava de les dades de la segona edició. Eventualment, però, s'han registrat també noms amb la font de buidatge DIEC1-E, que identifica aquesta obra, quan s'han documentat discrepàncies entre la primera i la segona edició del diccionari normatiu (sigui perquè la segona, DIEC2-E, ha deixat de recollir un nom català que figurava a DIEC1-E, sigui perquè el nom hi és, però s'hi recull per a una espècie botànica diferent). En la resta de casos —la immensa majoria—, en què primera i segona edició coincideixen, s'ha consignat únicament la font DIEC2-E per a les denominacions que formen part del diccionari normatiu de la llengua catalana.

Biosfera (BIOSF)

Es va fer una avaluació prèvia del contingut d'aquesta obra i se'n va desestimar el buidatge complet perquè els noms de plantes que s'hi documenten corresponen a denominacions de plantes exòtiques sense equivalent català que o bé es recullen en altres llengües, entre cometes, o bé s'anomenen amb neologismes botànics creats a partir del nom científic. El volum de dades i la casuística detectada fan aconsellable dur-ne a terme un estudi aprofundit i en bloc, la qual cosa queda fora de l'abast d'aquest projecte. Tanmateix, es va decidir buidar íntegrament els volums 3 (*Sabanes*), 4 (*Deserts*) i 5 (*Mediterrànies*), a condició de valorar cas per cas la pertinència

⁵ Vegeu l'apartat «3.2.3 Extracció i informatització de les dades».

⁶ <http://www.termcat.cat/ca/Neoloteca/>

⁷ Vegeu l'apartat «4.1.3 Noms no publicats i noms revisats».

dels noms que s'hi documenten, mitjançant criteris botànics i lingüístics, abans d'incloure'ls en la base de dades.

3.2.3 Extracció i informatització de les dades

D'acord amb la voluntat descriptiva del projecte, en compilar aquest catàleg fitonímic es va fixar la premissa de recollir les dades amb fidelitat i sense interpretacions que depassessin el registre rigorós de la informació explícita continguda en cada obra buidada. Aquesta presa de posició metodològica ha determinat el criteri general d'extracció i informatització: en la base de dades cada nom s'ha recollit en la forma literal amb què apareix en l'obra on s'ha documentat i s'ha vinculat al tàxon designat pel nom científic que figura en l'obra.

D'aquesta manera, cada denominació va acompanyada de la referència de la font o les fonts en què s'ha documentat, llevat de la restricció exposada en l'apartat anterior que ha comportat l'ús de MASCLANS com a corpus d'exclusió. Aquesta decisió afecta especialment, d'una banda, la forma dels termes i, d'altra, el valor de la categoria lèxica atribuïda a cada denominació.

Cal matisar que el principi de transcriure les dades amb màxima fidelitat s'ha respectat sistemàticament i escrupolosament, però, alhora, ha quedat delimitat pels dos eixos d'intervenció principals (lingüístic i botànic) en què s'ha inscrit la tasca de recerca terminològica desenvolupada per a revisar, depurar i organitzar la informació recollida, sobretot amb vista a difondre-la públicament: d'una banda, els noms catalans s'han revisat segons les línies metodològiques del projecte;⁸ de l'altra, s'han estandarditzat els noms científics, d'acord amb les recomanacions dels organismes i els autors competents.⁹

Com a conclusió, d'acord amb el principi metodològic ja expressat, el valor de cada denominació que figura en aquesta obra està vinculat directament a la font o les fonts documentals d'on procedeix. Els autors assumeixen la responsabilitat del registre documentat de denominacions, dels criteris de tractament i d'ordenació de les dades i de la presentació de la informació, però deixen en mans dels lectors la decisió final sobre el valor atorgable a cadascuna de les denominacions.

a) Atribució taxonòmica: nom popular en correspondència amb un nom científic

Una de les dificultats recurrents en el tractament i la interpretació de les dades recollides, i també en els dissenys d'in-

formatització i de presentació final, ha estat garantir la correspondència correcta i adequada entre llenguatge popular i nomenclatura científica, és a dir, posar en relació i agrupar tots els noms populars i els noms científics que designen un mateix tàxon. Ha estat una qüestió força complexa, perquè en el conjunt d'obres buidades i consultades existeix una gran heterogeneïtat en la precisió taxonòmica amb què es detallen els tàxons. Aquestes diferències generen alguns conflictes de correspondència i d'atribució del nom, que ha calgut resoldre d'una manera sistemàtica i unitària.

Així, s'han aplicat criteris d'homogeneïtzació consensuats per a consignar els noms que s'apliquen a un gènere botànic de plantes (denominacions genèriques, en llenguatge popular, com ara *pi*, *margarida* o *rosa*) i a un conjunt d'espècies dins un gènere concret (*àloe*, *centurió* o *herba morenera*). De la mateixa manera, en el cas de races de conreu, en què sovint no s'han pogut documentar els noms científics (o els dels autors dels noms científics) en les obres originals, els noms catalans d'aquestes races s'ofereixen en nota, per a unificar la presentació de la informació.

b) Noms referits a una part de planta concreta o a un estadi del desenvolupament determinat

La decisió de consignar un nom referint-lo o no a una part de planta o a un estadi de desenvolupament concret d'aquesta planta s'ha pres en funció de la informació disponible. Així, si l'obra de buidatge indica que el nom s'aplica a una part de la planta, el nom d'aquesta part consta entre parèntesis al costat de la denominació catalana. En canvi, quan l'obra buidada no recull explícitament que el nom s'aplica a una part de planta, s'ha registrat sense referir-lo a cap part en concret, encara que aquell mateix nom s'hagi recollit referit a una part determinada en una altra obra.

En la fase de tractament i revisió de les dades s'ha vist la necessitat d'unificar la terminologia relacionada amb les parts de plantes i els estadis de desenvolupament per donar més consistència terminològica al recull de noms, precisar la delimitació conceptual i, pensant en l'explotació digital de les dades, fer més fàcils les cerques terminològiques. Per aquest motiu s'ha designat un conjunt de termes delimitadors per a utilitzar-los com a lèxic controlat amb la funció de precisar l'ús i l'aplicació dels noms als quals acompanyen. S'indiquen entre parèntesis al costat del nom que determinen; per exemple, *caramuixa (tija seca)*, *clementina (fruit)*, *llorera (peu femeni)*, *nou de cola (llavor)* o *pèl de dacsa (estigmes i estils)*.

S'ha intentat trobar l'equilibri entre la precisió botànica (lligada a la terminologia d'especialitat) i la transparència conceptual (més pròxima a la llengua general). Per a facilitar la comprensió dels conceptes, s'ha inclòs un quadre amb un glossari

⁸ Vegeu l'apartat «4.1 Tractament de les denominacions catalanes».

⁹ Vegeu l'apartat «4.2 Tractament dels noms científics».

que ofereix les definicions d'aquests mots delimitadors, segons el diccionari normatiu (DIEC2-E).

c) Noms que contenen una seqüència ambigua en l'obra de buidatge

En alguna ocasió ha calgut delimitar l'abast de la denominació tenint en compte el context de l'obra de buidatge. Aquest fet s'ha donat quan l'obra ofereix una denominació amb algun element emmarcat tipogràficament (per exemple, entre parèntesis o cometes) per indicar que pot formar part del nom o no, potestativament: per exemple, *panigroc (ver)*, *viola (grogga) d'aigua* o «ceba porrera o borda». En aquests casos, s'ha optat per consignar en la base de dades dues denominacions diferents: una de completa, que inclou l'element emmarcat, i una altra de parcial, sense aquest element. Així, *panigroc (ver)* s'ha incorporat com a *panigroc* i *panigroc ver*; *viola (grogga) d'aigua* com a *viola d'aigua* i *viola grogga d'aigua* i «ceba porrera o borda» com a *ceba borda* i *ceba porrera*.

4. Criteris metodològics de tractament de les dades

La base de dades terminològica del projecte està organitzada en fitxes conceptuals, cadascuna de les quals es refereix a un únic tàxon botànic. Les categories taxonòmiques que s'han tingut en consideració com a unitats conceptuals per a les fitxes terminològiques són el gènere, l'espècie, la subespècie i la varietat. Les famílies hi tenen cabuda i visualització com a àrees temàtiques de classificació.

4.1 Tractament de les denominacions catalanes

Totes les denominacions catalanes recollides i informatitzades en la base de dades s'han examinat i se n'ha valorat l'adequació a la normativa, d'acord amb el diccionari DIEC2-E i la *Gramàtica de la llengua catalana* en línia de l'Institut d'Estudis Catalans. La tasca d'anàlisi i revisió s'ha centrat particularment en l'ortografia, per raó del tractament particular que han rebut en aquesta obra altres atributs de la denominació, com ara la categoria lèxica.

Atesa la voluntat descriptiva de l'obra, en les obres de buidatge s'han recollit nombroses denominacions no incloses en el diccionari normatiu, la major part de les quals s'ajusten a la normativa de la llengua catalana, tot i que n'hi ha algunes altres que la normativa actual no preveu. Durant la fase d'anàlisi i revisió, se n'ha estudiat l'etimologia i l'evolució cas per cas a fi de valorar la forma correcta que haurien de prendre, tenint en compte especialment el *Diccionari català-valencià-balear* (DCVB-E) i el *Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana* de Coromines.

4.1.1 Classificació dels sinònims i prioritat de formes

La necessitat d'organitzar l'enorme volum de dades, tant per dur a terme la recerca com per presentar-ne els resultats, ha obligat a fixar uns criteris de classificació i prioritat dels noms recollits. Així s'han establert quatre categories de classificació (terme principal, sinònims normatius, altres sinònims i variants lingüístiques), i unes pautes simples de prioritat de denominacions.

- El *terme principal* és el terme que encapçala un article complet (i la fitxa terminològica corresponent a la base de dades). Per a un tàxon concret, si existeix un nom documentat a DIEC2-E, aquest nom és el terme principal i encapçala l'article. Quan per a un tàxon no hi ha noms procedents de DIEC2-E, aleshores es considera terme principal el nom que és primer per ordre alfabètic.
- Els *sinònims normatius* són els noms que apareixen a DIEC2-E com a sinònims (és a dir, remesos al nom principal d'una altra entrada lexicogràfica).
- Els *altres sinònims* són els noms que s'han documentat a qualsevol altra font que no sigui DIEC2-E.
- Les *variants lingüístiques* són noms que constitueixen variants gràfiques o fonètiques al límit o al marge de les normes ortogràfiques i gramaticals, derivades de formes correctes que figuren en el mateix article en alguna de les altres categories. També s'inclouen en aquesta categoria els manlleus, els quals es distingeixen tipogràficament perquè s'escriuen en cursiva.

A diferència de les altres tres categories de noms, les variants lingüístiques no tenen entrada pròpia en el cos del diccionari. Figuren dins de l'article terminològic del terme principal al qual es refereixen i es poden consultar en el primer dels índexs del llibre (l'índex de variants lingüístiques).

Per a reflectir adequadament en el llibre aquesta classificació i facilitar als lectors la interpretació de les dades, s'han fet servir recursos tipogràfics, com ara la mida i el tipus de lletra. Així, el nom que s'ha considerat *terme principal* apareix encapçalant l'entrada, en el cos de lletra més gran de tots i en negreta. Els sinònims procedents de DIEC2-E (*sinònims normatius*), si n'hi ha, apareixen agrupats immediatament a sota, en un cos de lletra més petit i en negreta. A continuació, si n'hi ha, figuren agrupats els *altres sinònims*, en un cos de lletra encara més petit i en negreta. Finalment, se situen les *variants lingüístiques*, si n'hi ha, en el cos de lletra més petit de tots, en rodona i sense negreta.

Cal recordar, a més, que el valor de cada denominació es vincula directament a la font de documentació en què s'ha trobat. Per aquest motiu, darrere de cada nom, entre claudà-

Noms de plantes

tors se citen les fonts documentals en què s'ha referenciat, mitjançant uns codis mnemotècnics que es poden consultar i descodificar en la bibliografia al final de l'obra. Igualment, a fi de facilitar la identificació en el cos del diccionari de les denominacions documentades en el diccionari normatiu (DIEC2-E), els noms que en procedeixen, tant si s'han considerat termes

principals com sinònims, es mostren emmarcats per una trama grisa que permet distingir-los visualment de la resta de noms.

Podem veure un exemple del tractament formal i tipogràfic de les diferents categories a l'entrada **herbacol**:

herbacol *n f* [DIEC2-E; NIELL]

card *n m* [DIEC2-E; MASCLANS]

card coler *n m* [DIEC2-E; MASCLANS]

card comú *n m* [DIEC2-E; SANCH1981]

card d'herba *n m* [DIEC2-E; MASCLANS]

card de formatjar *n m* [DIEC2-E; MASCLANS]

cardigot *n m* [DIEC2-E; MASCLANS]

cardolera *n f* [DIEC2-E; MASCLANS]

cardot *n m* [BONETG2006; DIEC2-E]

colera *n f* [DIEC2-E; MASCLANS]

corona de frare *n f* [DIEC2-E]

herba carxofera *n f* [DIEC2-E; MASCLANS]

herba de formatjar *n f* [DIEC2-E; MASCLANS]

herba presonera *n f* [DIEC2-E; MASCLANS]

presonera *n f* [DIEC2-E; MASCLANS]

card bord *n m* [MASCLANS]

card de formatger *n m* [PELL2000-3]

card de Maria *n m* [CEBALL; LLOFR]

card escarxofe *n m* [FRAGA; MOLL2004c]

card formatger *n m* [MASCLANS]

cardet *n m* [PELL2000-3]

cardiguera *n f* [TREMP]

carxofa *n f* [MUL1991]

carxofera borda *n f* [MASCLANS]

carxofera d'espina *n f* [MASCLANS]

carxofera de formatjar *n f* [CARD1988]

carxofera de presó *n f* [BOU]

carxofera punxenca *n f* [NPBAL]

carxofes bordes *n f pl* [PARAD2007]

carxofes d'herba *n f pl* [MOLL2004c]

escard de formatjar *n m* [NPTORR]

escardassa *n f* [MASCLANS]

escardasses *n f pl* [GENEST]

escardots *n m pl* [PARAD2007]

escarxofa *n f* [TORRT]

escarxofa borda *n f* [SANCH1981]

escarxofera borda *n f* [MASCLANS]

flor d'empresonar *n f* [RIGAT]

flor de fer formatges *n f* [RIGAT]

formatger *n m* [MUL1991]

herba colera *n f* [MASCLANS]

herba d'empresonar *n f* [RIGAT]

herba de card *n f* [MASCLANS]

herba del quall *n f* [BIOSF-5]

herba escarxofera *n f* [MOLL2004c]

penca *n f* [GRAU; PELL2000-3]

penquera *n f* [PELL2000-3; SANTAM]

presó *n f* [MASCLANS]

presoneres *n f pl* [PARAD2007+]

presora *n f* [BONETG2006; PARAD2002]

carcolé *n m* [MUL1991]

card del terreno *n m* [MUL1991]

cardets carcoles *n m pl* [MUL1991]

cardo de penca *n m* [BARBER]

cats *n m pl* [RAJA]

empresoners *n f pl* [PARAD2007]

gardureu *n m* [CARIA]

herba col *n f* [JANSA; VENDRELL]

herba coler *n f* [BONETG2006]

herba-col *n f* [MASCLANS]

preó *n f* [PARAD2007]

preonera *n f* [MASCLANS]

preoneres *n f pl* [PARAD2007]

presor *n f* [PARAD2002]

pressó *n f* [SALLENT]

4.1.2 Tractament de les categories lèxiques

El criteri metodològic de buidatge i tractament de dades exposat, consistent a recollir les denominacions catalanes amb la màxima fidelitat, tal com apareixen en l'obra de buidatge, ha determinat el tractament donat a les categories lèxiques. A causa de les característiques de les obres buidades, la categoria lèxica només prové directament de l'obra de buidatge quan es tracta d'obres lexicogràfiques, com ara DIEC2-E, DIEC1-E o SANNA. En canvi, la majoria d'obres buidades —eminentment botàniques—, solen oferir els noms en forma de llista o bé els recullen en taules, índexs o peus de figura, i rarament ofereixen com a informació relacionada la categoria lèxica del nom. Aquests formats de presentació també dificulten l'aparició de contextos, amb els quals es podria arribar a determinar si es tracta o no de formes flexionades.

Aquesta circumstància determina que les categories lèxiques que figuren en aquesta obra s'hagin de valorar sempre en relació amb la font de documentació del nom per al qual s'indiquen.

Així doncs, mentre les denominacions documentades a DIEC2-E tenen un valor normatiu i prescriuen pel que fa a la forma canònica i la categoria lèxica corresponent, en la resta de noms sinònims i, especialment, en les variants lingüístiques, la forma i la categoria lèxica són informatives, no tenen caràcter prescriptiu sinó un valor descriptiu. El marcatge amb tramats grisos dels noms procedents de DIEC2-E i la consignació de les fonts documentals associades a cada denominació permet que el lector extregui en cada cas aquest valor sense possibilitat de confusió.

Cas particular: compostos verb+substantiu

Els mots més conflictius a l'hora d'atribuir-los una categoria lèxica són els compostos amb una estructura de verb+substantiu (és a dir, del tipus *mataaranyes*, *matallums*, *enganxacabells*, *enganxadones*, *trencadalla*, *trencadalles*, etc.). Gramaticalment admeten, segons el cas, ser considerats masculins (*n m*), femenins (*n f*), masculins plurals (*n m pl*), femenins plurals (*n f pl*) i, en casos comptats, una combinació de categories, com ara masculí o femení (*n m/f*) o masculí o femení

plural (*n m/f pl*). El seu gènere i nombre depèn de l'ús que se'n fa en la llengua oral.

Davant d'aquesta variació, si el nom apareix al DIEC2-E, s'ha seguit el que determina, com a diccionari normatiu: per exemple, *mataaranyes n f*, *matacabrit n m*, *matallums n m* o *matagallina n f*. Ara bé, si el nom no figura en aquest diccionari, s'han consultat altres diccionaris de referència com el *Diccionari general de la llengua catalana* de Fabra, el *Gran diccionari de la llengua catalana* d'Enciclopèdia Catalana i el *Diccionari català-valencià-balear* (DCVB-E). En alguna ocasió, si ha estat possible accedir-hi, i l'obra de buidatge disposava de context, s'ha inferit la categoria lèxica de la forma sense flexionar. Paral·lelament, també s'han fet cerques bibliogràfiques per a trobar contextos on apareguessin els noms afectats. Si, finalment, no s'ha pogut resoldre la qüestió a partir d'aquests elements, la categoria lèxica s'ha atribuït per analogia amb casos semblants.

Per exemple:

mamaconill *n m*

En el cas de *mamaconill* i totes les seves variants, aquesta denominació no apareix al DIEC2-E, ni al *Diccionari general de la llengua catalana* ni al *Gran diccionari de la llengua catalana*. El DCVB-E recull únicament *mamaconillets* com a nom masculí plural, el qual coincideix amb la categoria lèxica de *conillets* del DIEC2-E. Per aquest motiu, les formes en singular *mamaconill* i *mamaconillet* s'han considerat *n m*.

trencadalles *n f*

En el cas de *trencadalles*, normalment se cita «la trencadalla» o «la trencadalles». El *Gran diccionari de la llengua catalana* recull *trencadalla n f* (aplicat a *Kosteletzkia pentacarpos*); Vicenç M. Rosselló i Verger: *L'Albufera de València*, Barcelona: PAM, 1995, p. 61, escriu «on trobarem també el malví, el malrubí, la trencadalles, la menta d'aigua». Per tant, s'ha atribuït la categoria *n f* a *trencadalles*, i per analogia, la *rebutadalles*.

Encara, quan no ha estat possible recórrer a cap dels recursos anteriors, o bé quan els recursos consultats es contradieien, s'ha optat per la categoria lèxica *n m/f*; per exemple, *ajocàsapes n m/f*.

4.1.3 Noms no publicats i noms revisats

A l'inici de les tasques de revisió i depuració de les dades de buidatge es va posar damunt la taula una qüestió cabdal: calia establir els criteris de difusió dels noms recollits que es consideraven dubtosos, erronis o, directament, que no eren normatius. En essència, si s'optava per criteris de difusió molt restrictius es podia ometre informació potencialment interessant per als lectors o bé, contràriament, si s'adoptava un criteri més obert

es podia confondre els lectors (per exemple, amb les grafies no normatives d'algunes variants lingüístiques).

En conseqüència els criteris de revisió i difusió dels noms afectats per alguna d'aquestes circumstàncies s'han acordat després d'avaluar la casuística global en el corpus complet. Primerament, la solució metodològica de crear una categoria (*variants lingüístiques*) per a classificar els noms que queden fora de la normativa però que tenen interès lingüístic, sumada a un tractament tipogràfic aclaridor i inequívoc i al fet de no incloure-les amb entrada pròpia en el cos del diccionari, ha obert la possibilitat d'una difusió menys restrictiva d'aquestes denominacions.

Segonament, un cop presa aquesta decisió, s'han establert dues possibilitats d'intervenció per als casos més dubtosos: o bé no difondre públicament les dades (aquestes denominacions han quedat, finalment, com a *noms no publicats*) o bé difondre-les, convenientment marcades, juntament amb les corresponents formes esmenades creades a partir dels noms originals documentats (s'han creat, doncs, uns *noms revisats*).

El lector que vulgui aprofundir en aspectes lingüístics, dialectals o etnobotànics del conjunt de les denominacions classificades com a variants lingüístiques (que, com s'ha indicat, no tenen entrada pròpia en el cos del diccionari) pot consultar-les separatament en l'índex que porta aquest mateix nom (l'índex de variants lingüístiques).

a) Noms no publicats

Els noms que s'ha decidit no fer públics han quedat finalment exclosos de la selecció publicada per alguna de les raons següents: atribució dubtosa del nom català al tàxon botànic; errors manifestos i puntuals en un nom català (per exemple, accentuació errònia que no reflecteix una pronúncia i podria induir a una confusió, com ara **abelia* per *abèlia*); errors evidents en el nom científic o en la determinació taxonòmica; valoració com a variants purament gràfiques documentades en obres prenormatives (com ara *blets blancs* o *caramuxas*), o incertesa en la informació buidada (atribuïble a l'obra de buidatge o a motius tècnics).

Com a consideració general, en aquesta publicació no es difonen els noms que contenen formes ortogràfiques o gramaticals no acceptades en llengua catalana, com ara les lletres *ñ*, *y*, *ch*, les grafies *çe*, *çi* o els plurals en *-as*, tot i haver-los documentat i recollit a la base de dades *Corpus de fitonímia catalana*.

b) Noms revisats

Els noms revisats han estat creats amb la funció de facilitar la consulta de l'obra als lectors no especialitzats que vulguin un accés simple i entenedor a la informació.

Noms de plantes

Els noms de les variants lingüístiques que s'havien considerat no publicables s'han revisat quan no s'ha pogut documentar en cap altra obra de buidatge un nom ajustat a la normativa del qual pogués procedir. Els noms revisats s'han marcat mitjançant un símbol (+) al costat del codi de font i s'han classificat dins la categoria *altres sinònims* (o, rarament, dins *variants lingüístiques*). Alhora, quan s'ha valorat que la denominació original té un interès lingüístic que ho justifica s'ha mantingut a la categoria *variants lingüístiques*, dins el mateix article.

En aquestes denominacions que apareixen per duplicat en un article (com a forma original i com a nom revisat), es pot establir fàcilment la correspondència entre el nom revisat (que duu el codi de font amb el símbol +) i el nom original de l'obra de buidatge (que porta un codi de font idèntic, però sense símbol).

L'adaptació de les denominacions que no s'ajusten a la normativa pot ser de tipus formal, gràfic o lingüístic. En la majoria de casos la forma revisada comporta una modificació purament formal: canvi majúscules/minúscules (**herba de sant Joan* passa a *herba de Sant Joan*); formes amb guionet, aglutinades o separades (**agulletes-de-bruixa* passa a *agulletes de bruixa*); oscil·lacions gràfiques (**ensiam bord* passa a *enciam bord*), etc.

Altres vegades, en canvi, la denominació revisada regularitza una pronúncia diferent reflectida per la denominació documentada, de manera que la variació és més evident: **aguar-ginyes punxenques* passa a *alberginies punxenques*, o **llaor de cagnera* passa a *llavor de cadenera*.

Com a exemple, l'entrada **abarta**¹ conté un bon nombre de formes revisades:

abarta¹ n f [DIEC1-E; MASCLANS]

abarter n m [MASCLANS]

arça n f [GOMIS; MUNT2005]

arces n f pl [MUNT2005]

arnet n m [PELL1999]

barça n f [LLENS1953]

→ barça blanca n f [AGELET+]

bardal n m [CEBALL]

barder n m [BONETG2006; CEBALL; NPVIL]

barders n m pl [BONETG2006]

bardissa n f [ASENSI; BONETG2006]

bardisses n f pl [PARAD2007]

esbarzer n m [BIOSF-5; DIEC1-E;

MASCLANS]

esbarzer comú n m [MASCLANS]

esbarzer de móres n m [MASCLANS]

esbarzer de Sant Francesc n m

[MORAL+]

→ figamora n f [NIELL+; NPNIELL+]

→ gavarer n m [CEBALL+]

→ mata de móra n f [CARIA+]

→ móra n f [NIELL+]

→ móra (fruit) n f [PARAD2007; PELL2000-1;

RIGAT; SANNA]

...

morellera n f [MUNT1991]

morera n f [MASCLANS]

morera salvatge n f [MASCLANS]

móres n f pl [MUNT1991+]

móres (fruit) n f pl [BONETG2006;

PARAD2007; RIGAT]

móres de bosc (fruit) n f pl

[PARAD2007]

morilla (fruit) n f [MASCLANS]

morillera n f [MASCLANS]

romeguer n m [DIEC1-E; MASCLANS]

...

abarser n m [SANCH1991]

abartra n f [MASCLANS]

abarzer n m [MASCLANS]

abatzer n m [CARRIO; CEBALL; FRAGA; RITA]

abatzer de Sant Francesc n m [MORAL]

abatzers n m pl [CARD1988]

abracer n m [ASENSI; CLIM1993; MUL1991]

alarzer n m [CEBALL]

albardissa n f [PELL1999; PELL2000-1]

albarzer n m [MASCLANS]

ambarcer n m [ASENSI]

ambarzer n m [CLIM1998; PELL2000-1]

ambraser n m [CLIM1998]

ambrazer n m [PELL1999; PELL2000-1]

arbarzer n m [CLIM1998]

asbarzer n m [CLIM1990; PELL1999; PELL2000-1]

barcer n m [NIELL; NPIN]

barges n f pl [MUNT2005]

barja n f [MUNT2005]

barsa n f [MASCLANS]

barsa blanca n f [AGELET] ←

barsal n m [AGELET]

barser n m [AGELET; SANCH1991]

barsera n f [AGELET; MUNT1991; NPVIL]

barses n f pl [MUNT1991]

barsiguera n f [MASCLANS]

barzer n m [CEBALL]

batzer n m [CARRIO; CEBALL; STRAKA]

bersa n f [NPNIELL]

braser n m [CEBALL; NPBOLOS-3; TORRT]

esbarcer n m [NPLAG]

esbarcier n m [NPLAG]

esbarges n f pl [MUNT2005]

esbarja n f [MUNT2005]

esbarzera n f [MASCLANS]

...

varder n m [NPBAL]

verder n m [NPVIL; PARAD2007]

verders n m pl [PARAD2007]

En aquest exemple, la denominació *barça blanca* és un nom revisat creat a partir de *barsa blanca*, nom que també figura en la seva forma original classificat com a variant lingüística perquè s'ha considerat interessant difondre'l. Les denominacions *figamora*, *gavarer*, *mata de móra*, *móra* i *móra (fruit)* són noms revisats del quals no es difon la forma original perquè l'esmena ha consistit simplement en una modificació formal. Finalment, hi ha unes quantes denominacions que s'esmenten dins la categoria *variants lingüístiques* per a les quals no ha calgut generar formes revisades perquè les formes correctes corresponents s'han documentat en altres obres: així, tenim *barder* i *barders* per a les variants *varder*, *verder* i *verders*.

Excepcionalment, i per raons etimològiques justificades, algunes formes no estrictament normatives s'han mantingut dins la categoria *altres sinònims* i no se n'ha creat el corresponent nom revisat. En aquests casos puntuals, a més, s'indica en una nota el motiu pel qual el nom ha rebut aquest tractament.

Per exemple:

esparreguera¹ n f [DIEC2-E; MASCLANS]

NOTA: Tot i que DIEC2-E recull només les formes *esparreguera* i *espàrrec* (a més d'*espàrgol* i *espargolera*), mantenim sense revisar, en totes les fitxes del gènere *Asparagus*, les formes *espàrec* i *esparguera*, avui conservades a les Balears i l'Alguer, que presenten l'evolució catalana normal del llatí *ASPARAGUS*, sense duplicació de la r.

morritort¹ *n m* [DIEC2-E; MASCLANS]

NOTA: Tot i que DIEC2-E recull únicament *murrissà* (que remet a *morritort*, noms aplicats majoritàriament a plantes del gènere *Lepidium*) mantenim sense revisar els noms amb la forma *morrissà*, recollits en obres menorquines, els quals conserven la *o* de *morro* 'llavi' que forma part del nom de la planta, primer anomenada *morritort* pel seu mal gust, i posteriorment *morrissà* a fi de destacar-ne les qualitats medicinals.

xisca *n f* [DIEC2-E; MASCLANS]

NOTA: Mantenim sense revisar les denominacions amb *sisca*, forma etimològica (<cèltic *sesca*) i variant principal a DCVB-E, al *Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana* i al *Gran diccionari de la llengua catalana*, per bé que DIEC2-E no recull *sisca*, sinó la forma amb palatalització inicial *xisca* (per a *Imperata cylindrica*) i el derivat (sense palatalització) *siscall* (per a *Salsola vermiculata*).

4.1.4 Tractament dels manlleus

La base de dades *Corpus de fitonímia catalana* inclou denominacions que, en l'obra de buidatge d'on s'han extret, l'autor dona com a catalanes, però que corresponen, totalment o parcialment, a manlleus d'altres llengües més o menys adaptats (com ara «*colombo*» o «llapó de *pato*»). D'acord amb el plantejament del projecte, s'ha valorat si aquestes formes, recollides com a part del corpus, havien de ser difoses i, particularment, si havien de ser publicades al llibre *Noms de plantes. Corpus de fitonímia catalana* (en una reflexió paral·lela a la que s'ha explicat en l'apartat anterior).

La decisió final ha estat difondre i publicar aquests noms, per diverses raons. En primer lloc, per la impossibilitat o la inconveniència de crear un nom revisat (per exemple, de «llapó de *pato*» no es pot crear una forma hipotètica però força improbable «*llapó d'ànec»). En segon lloc, perquè aquest llibre és un recull de noms extrets d'obres botàniques vinculades als territoris de parla catalana i, per tant, reflecteix la realitat sociolingüística; és a dir, l'existència i l'ús més o menys arrelat de castellanismes (a tot el territori de parla catalana), gallicismes (sobretot en rossellonès), aragonesismes (sobretot en parlars de la Franja), sardismes o italianismes (en alguerès) o anglicismes (en menorquí), per esmentar la tipologia més habitual en els fitònims documentats.

Això no obstant, en ocasions s'ha desestimat el buidatge d'algunes obres, un cop valorada a fons la situació sociolingüística de l'àrea coberta; per exemple, alguna obra centrada en comarques o zones del País Valencià on la llengua predominant és la castellana (excepte en alguna població) i els noms que se citen són, palesament, noms castellans donats per informants castellanoparlants.

Havent acordat de publicar aquesta tipologia de noms, en la línia del tractament global de les dades, de mantenir la màxima fidelitat a l'obra original de buidatge i alhora orientar els lectors, els manlleus s'han marcat tipogràficament. En conseqüència, s'ha indicat amb cursiva la part de la denominació que pot ser considerada com a manlleu i, addicionalment, els

noms s'han classificat dins la categoria *variants lingüístiques*; per exemple: *curalotodo*, *palosanto*, *sanfuén*; llapó de *pato* o *mançanilla* dolça.

Malgrat aquest tractament metodològic, de forma excepcional, quan una denominació d'aquest tipus és l'única documentada per a designar un tàxon concret, el manlleu encapçala l'article corresponent (encara que metodològicament s'hagi classificat com a variant lingüística); per exemple: *guaco*, *llua*, *neldo* o *olorica*.

4.1.5 Neologismes botànics

Dins el conjunt de noms recollits, els *neologismes botànics* constitueixen una tipologia conspícua i ben delimitada. Es tracta de mots nous, de creació neològica, formats normalment per adaptació del nom científic llatí, duta a terme sovint pels botànics mateixos per a suplir la manca de nom popular. A MASCLANS se'n recullen un bon nombre, molts dels quals tenen un ús força implantat entre els botànics catalans: per exemple, *cameciparis*, *heliantem*, *parietària* o *utriculària*.

Aquests neologismes s'han revisat amb el mateix criteri que la resta de noms, amb la consulta a les obres de referència ja esmentades: DIEC2-E, DCVB-E, *Diccionari general de la llengua catalana* de Fabra i *Gran diccionari de la llengua catalana* d'Enciclopèdia Catalana.

Cal esmentar, però, particularment, que la primera edició del diccionari de l'Institut d'Estudis Catalans (DIEC1-E) recollia molts llatinismes botànics, que a la segona (DIEC2-E) han desaparegut majoritàriament. També s'han tingut en compte com a model orientatiu les formes recollides al *Diccionari de botànica* d'Aguilella i Puche i s'han seguit les recomanacions de Carles Riera a *El lèxic científic català de la botànica* i el *Manual de català científic*.

4.2 Tractament dels noms científics

4.2.1 Criteri taxonòmic

Els criteris taxonòmics en què s'ha basat el tractament de les dades, bàsics per a decidir els límits de les unitats fonamentals amb què s'ha bastit aquesta obra (cada tàxon botànic correspon a una fitxa terminològica), prenen com a referència l'obra *Flora manual dels Països Catalans*, 3a ed. (FMPC3).

D'acord amb el que s'explica en la introducció de l'obra esmentada, s'han considerat espècies amples, que sovint corresponen a cercles de races més o menys complexos, i si escau l'espècie s'ha dividit en subespècies. Aquesta manera de procedir ofereix diversos avantatges:

Noms de plantes

- La unitat taxonòmica principal, l'espècie, sol resultar ben delimitada i fàcil de reconèixer.
- Les afinitats que enllacen els tàxons íntimament emparentats es poden manifestar amb claredat.
- L'ús de categories infraespecífiques permet en tots els casos que qui tingui interès d'afinar al màxim la distinció dels tàxons, i estigui capacitat per a fer-ho, pugui destriar les unitats menors, les quals poden tenir una significació geogràfica.

4.2.2 Criteri de representació formal

Pel que fa a la representació formal dels noms científics, s'han seguit les recomanacions del *Codi internacional de nomenclatura d'algues, fongs i plantes* (anteriorment denominat *Codi internacional de nomenclatura botànica*). Així, en el binomis apareixen en cursiva únicament les parts llatines o llatinitzades que fan referència a les categories de gènere, espècie, subespècie i varietat, mentre que figuren en rodona els noms (o les abreviatures dels noms) dels autors de les denominacions, les indicacions per a subespècie i varietat, i la resta de caràcters o de símbols que eventualment poden formar part del nom científic. Cal tenir present que la distinció entre majúscules i minúscules també és significativa dintre les regles de nomenclatura botànica.

Per exemple:

Dianthus hispanicus Asso subsp. *hispanicus*

Eruca vesicaria (L.) Cav. subsp. *sativa* (Mill.) Thell. in Hegi

Pel que fa als noms sistemàtics de les famílies botàniques en què es classifiquen les plantes, es donen en la forma catalana, la qual acaba amb el sufix *-àcies*; a l'arbre de camp es poden consultar els noms de totes les famílies que apareixen en l'obra. En uns casos puntuals, s'ha donat preferència al nom no regularitzat de la família, a causa de l'arrelament i la tradició de l'ús. Tanmateix, el nom sistemàtic s'inclou també com a sinònim en el cos i els índexs i en l'arbre de camp (en darrer cas, en tinta grisa). La denominació s'escriu en rodona i en minúscula inicial, llevat que li correspongui majúscula per posició (o per una raó de maquetació).

Per exemple:

En l'arbre de camp:

Clusiàcies (veg. gutíferes) o Gutíferes

En el cos:

GUTÍFERES / CLUSIÀCIES

En l'índex per famílies:

Clusiàcies o Gutíferes
veg. gutíferes clusiàcies

Per a la consignació dels noms científics binomials s'ha seguit el que estableix la *Flora manual dels Països Catalans*, 3a ed. (FMPC3) i, complementàriament, si ha calgut, la *Flora dels Països Catalans* (FPC1, FPC2, FPC3 i FPC4). Com a font de referència per a les espècies que no figuren en aquestes dues obres s'han fet servir els webs *The International Plant Names Index (IPNI)* i *Tropicos*. També s'han utilitzat com a font de documentació addicional diverses flores, catàlegs i bases de dades en línia.

Quant als noms dels autors de les combinacions, se n'han utilitzat les abreviatures estandarditzades proposades en el llibre *Authors of plants names*, de Brummitt *et al.*, les quals s'han validat amb la consulta del repositori de noms d'autors que ofereix el web de l'IPNI.

Les referències completes de totes aquestes obres i recursos documentals es detallen en la llista de bibliografia.

4.2.3 Classificació dels sinònims

D'acord amb el criteri de mantenir el paral·lisme de tractament terminològic entre la nomenclatura catalana popular i la nomenclatura científica, els noms científics s'han classificat en tres categories, d'acord amb la rellevància taxonòmica del binomi.

- El *nom científic* preferent, o el correcte que l'hagi hagut de substituir.
- Altres *noms científics sinònims*, també correctes i, per tant, utilitzables.
- Altres *noms científics sinònims*, no correctes, però amb interès documental en aquest projecte.

El nom científic preferent d'acord amb l'obra de referència consultada es presenta en primer lloc; la resta de sinònims documentats apareixen a continuació, l'un a sota de l'altre, per ordre alfabètic i en un cos de lletra més petit, segons la categoria en què s'han classificat.

Per exemple:

Imperata cylindrica (L.) Raeusch.

Saccharum cylindricum Lam.

Imperata arundinacea Cirillo

En aquest exemple, els noms científics, respectivament i del primer al tercer, són el nom preferent, un sinònim correcte i un sinònim incorrecte.

5. Criteris metodològics d'ordenació¹⁰ i organització de la informació

Un dels reptes d'aquesta obra impresa ha estat aconseguir que el tractament i la classificació aplicats sobre la informació de la base de dades es visualitzessin d'una manera simplificada i ordenada, malgrat la complexitat i la densitat informativa d'algunes entrades. En la mesura del possible, doncs, s'han introduït elements de sistematització relacionats amb l'ordenació i l'organització de les dades amb la finalitat que als lectors els sigui més fàcil la lectura i la interpretació de la informació.

5.1 Criteri general d'ordenació d'entrades

Les denominacions, tant en el cos del diccionari com en l'índex de variants lingüístiques, l'índex per famílies i l'índex d'il·lustracions, es presenten en l'ordre seqüencial dels elements (*sarsa d'Espanya* i no *d'Espanya, sarsa*) i d'acord amb l'ordenació alfabètica discontinua; aquest tipus d'ordenació, que evita interrupcions en els termes d'una sèrie, estableix que els espais en blanc precedeixen els signes no alfabètics (principalment apòstrofs i guionets) i els signes no alfabètics precedeixen els signes alfabètics.

Per exemple:

jonc
jonc acutiflor
jonc agut
jonc alpi
...
jonc d'estores
jonc d'Índies
jonc de calàpet
jonc de jardiner
jonc trifid
jonca
jonça
...
jonça xufera
jónçara
joncelles
...
mahònia
mai moren

mai-moren
maiàntem

La ç es considera als efectes de classificació com una c. En cas de dos mots que només es distingeixin perquè l'un duu c i l'altre ç, correspon el primer lloc al que duu c.

Per exemple:

albercer; abarta²
alberconer; arboç¹
alberçoner; arboç¹
albergèner; albercoquer

El punt volat de la ela geminada desapareix en la classificació; per tant, la seqüència // és considerada com si fos ll. En el cas de dos mots que només es distingeixen perquè on l'un duu ll i l'altre duu //, es col·loca primer el que duu ll.

Per exemple:

camamilla comú; camamilla¹
camamil·la /oca; panigroc¹
camamilla pudenta; botonets¹
camamilla pudenta; camamilla borda¹
camamilla pudenta; camamilla pudent
camamil·la pudenta; bolig bord¹
camamil·la pudenta; botonets¹
camamil·la pudenta; camamilla pudent
camamilla purganta; botonets¹

A banda del criteri general, quan dues o més cadenes de caràcters són idèntiques, es consideren nivells d'ordenació més particulars.

En relació amb la presència o absència de signes diacrítics l'ordre de classificació és el següent: absència d'accent gràfic, accent agut, accent greu, dièresi.

Per exemple:

ebol; évol
ebols; évol
ébols; évol
èbols; évol
...
alcaraüia; comí de prat
alcarauilla; comí de prat
alcaraülla; comí de prat
alcaravea; comí de prat

Una lletra en minúscula precedeix en l'ordre la corresponent lletra en majúscula.

Per exemple:

blat d'en Mennà; traiguera
blat d'En Mennà; blat bord²

¹⁰ Per aprofundir la informació sobre els criteris metodològics referits a les notes terminològiques, es pot consultar TERMCAT, CENTRE DE TERMINOLOGIA. *El diccionari terminològic*. Vic: Eumo Editorial; Barcelona: TERMCAT, Centre de Terminologia, 2010. (En Primer Terme; 9. Criteris i Mètodes) ISBN 978-84-9766-394-6; 978-84-393-8676-6